

Maandag 4 november 1918 – enige editie

Vluchtelingen uit Noord-Frankrijk en België.

Havas seint:

De Nederlandse regering heeft vier schepen van de Batavierlijn ter beschikking van de Franse marine gesteld voor het doen terugkeren uit ons land van de uitgewekenen uit Noord-Frankrijk. De dienst, die terstond geregeld zal worden, zal dagelijks 1500 personen kunnen vervoeren. Er zal zonder onderbreking mee worden voortgegaan tot alle uitgewekenen in Frankrijk zijn teruggekeerd.

(Naar men ons mededeelde, is de bovenbedoelde regeling, voor wat de Batavierlijn betreft weliswaar in een vergevorderd stadium van voorbereiding, maar nog niet tot stand gekomen. Er is daarbij verder sprake van drie Batavierboten, die gezamenlijk per reis ongeveer 1000 personen kunnen overbrengen. Of van een dagelijks vervoer gesproken kan worden, hangt natuurlijk af van de route, en het staat nog niet vast, vanwaar de schepen zullen afvaren en welke de plaats van bestemming zal zijn. In elk geval ligt het in de bedoeling, zo spoedig mogelijk te gaan varen. – Redactie)

Naar aanleiding van verschillende berichten omtrent de omvang der werkzaamheden van het Nederlandse Rode Kruis ten behoeve van de zieke vluchtelingen, heeft het hoofdbestuur de volgende gegevens verschaft:

In de eerste plaats werd gereleveerd, dat de taak van het Nederlandse Rode Kruis is om in oorlogstijd, maar ook zo nodig bij rampen, op te treden. In deze moeilijke omstandigheden werd het Rode Kruis door het legerbestuur uitgenodigd, maatregelen te nemen om over de gehele frontbreedte in het zuiden, van Bergen op

Zoom tot Maastricht, de verzorging van zieke vluchtelingen op zich te nemen.

In 14 grensplaatsjes werden noodhospitalen ingericht voor zieken, besmettelijke zieken en kraamvrouwen, die, na registratie bij overschrijding van de grens, onmiddellijk kunnen worden opgenomen.

In de tweede linie werden om de afvoer te bevorderen, in negen plaatsen grotere noodhospitalen van 150 à 200 bedden ingericht.

De plaatsen in de eerste linie worden bediend door rooms-katholieke nonnen, waarvan de beschikbaarstelling in handen is gelegd van de Soevereine Orde van Malta, die ook haar medewerking verleent waar het betreft het verkrijgen van de beschikking, waar nodig, over rooms-katholieke gestichten.

De verschaffing van het materiaal voor de noodziekeninrichtingen in eerste linie is geschied door het Nederlandse Rode Kruis (voor twee is het materiaal door de Orde van Malta geleverd), steeds zoveel doenlijk met behulp van de betrokken Rode Kruis- en afdelingsbesturen, met krachtvolle medewerking der burgerij ter plaatse. Voor een der plaatsen werd het materiaal verschaft door een opleidingsinrichting voor rooms-katholieke zendelingen.

Al deze inrichtingen zijn of reeds in bedrijf of geheel voor bedrijf gereed op die plaatsen, waar de vluchtelingenstroom nog niet verwacht wordt. Door de zorgen van de Soevereine Orde van Malta zijn in de eerste linie al de rooms-katholieke religieuzen reeds ter plaatse aanwezig of uit de onmiddellijke nabijheid te betrekken. De opdracht betreffende de oprichting van negen grotere noodziekenhuizen in de tweede linie is eerst betrekkelijk kort

geleden ontvangen; ook deze inrichtingen zijn voor ontvangst van patiënten gereed.

Daarbij zullen, als regel, optreden: diaconessen (ressorterende onder de Johanniterorde) en verder lekenverpleegsters en Rode Kruishelpsters, die worden opgeroepen volgens de bestaande lijsten, welke gegevens worden aangevuld met de namen van hen, die zich, naar aanleiding van de oproep in de bladen, ter beschikking hebben gesteld.

Van de zijde van het legerbestuur werd prachtige medewerking ondervonden en wordt de nodige zorg gedragen voor voeding en verwarming.

Door een gelukkige en nauwe samenwerking van het hoofdbestuur van het Nederlandse Rode Kruis en zijn organen met de Johanniterorde en de Orde van Malta, kan de tot nu toe verkregen uitkomst niet anders dan bevredigend genoemd worden. De omstandigheid, dat in zeer korte tijd van allerlei soort van beschikbare gebouwen, gelegen in dikwijls moeilijk bereikbare en onaanzienlijke plaatsjes, noodziekeninrichtingen in het leven geroepen moesten worden, maakte de taak van het Rode Kruis niet gemakkelijker.

Om het voorbeeld te geven van wat door het hoofdbestuur moest worden uitgezonden, mogen de volgende cijfers genoemd worden:

1176 kribben, 1246 strozaktijken, 1246 kussentijken, 156 zeegrasmatrassen, 200 kapokmatrassen, 7526 lakens, 3558 slopen, 2145 wollen dekens, 1016 molton onderspreien, 4500 hemden, 3000 broeken, 3000 paar sokken, 5930 handdoeken, 1000 zakdoeken, 30 wiegen compleet, verder verbandmiddelen, verplegingsartikelen, huishoudelijke goederen, keuken en eetgerei, ondergoed voor

kinderen en vrouwen, enz., enz. Daarbij werd op zeer onbekrompen wijze steun verleend door de intendance. Behalve deze zendingen uit het centrum van het Rode Kruis, werd ook door de kringen en afdelingen van het Rode Kruis krachtig gewerkt en plaatselijk belangrijke arbeid verricht met eigen voorhanden of verkregen materialen.

Bijzonder goed hebben voldaan de uiteenneembare houten ziekenbedden, die door de technische commissie van het hoofdbestuur van het Nederlandse Rode Kruis waren ontworpen en reeds geruime tijd geleden ten getale van 4000 waren aangeschaft.

Bij al deze werkzaamheden heeft het hoofdbestuur met zijn vertegenwoordiging in Brabant en Limburg, zijn legercommissaris belast, die tot dusver ter plaatse heeft vertoefd.

Naast deze werkzaamheden in het zuiden kwamen plotseling van tal van Rode Kruiskringen en afdelingen uit alle delen van het land dringende verzoeken in om medewerking tot inrichting van noodziekeninrichtingen bij vluchtelingenkampen. Reeds negen van die inrichtingen zijn thans in werking.

De financiële regeling met het departement van binnenlandse zaken voor al deze hulpverlening getroffen, heeft het Rode Kruis in staat gesteld al deze arbeid onmiddellijk aan te vatten en ook voor de naaste toekomst, wanneer de getallen zich aanzienlijk mochten uitbreiden, de nodige expansie te geven.

De oproeping voor geneeskundig verplegend en helpend personeel heeft gunstige resultaten opgeleverd en naast velen, die reeds te werk zijn gesteld, blijft nog een niet onbelangrijke reserve over, waarvoor vermoedelijk later een taak kan worden gevonden.

Parijs, 4 november. Het Belgisch comité meldt: We zetten de vervolging van de terugtrekkende vijand voort; niettegenstaande de terreinbezwaren, de doorgestoken waterlopen en kanalen met vernielde overgangen hebben wij een lijn bereikt die loopt van één mijl ten westen van Zelzate, ten oosten van Ertvelde, over Langerbrugge en Evergem naar Drongen. We hebben in sterke gevechten de noordelijke toegangswegen tot Gent ingenomen.

Londen, 2 november. Officieel Engels bericht over de krijgsverrichtingen in Vlaanderen. De aanvallen, die het tweede Britse leger en de Frans-Amerikaanse legergroep in Vlaanderen de 31^e oktober en de 1^e november hebben uitgevoerd, hebben vandaag vruchten afgeworpen. Onder de druk van het Belgische leger en de linkervleugel van het Franse leger is de vijand gedwongen haastig terug te trekken in de richting van het kanaal Gent-Terneuzen.

Tegen het einde van de dag bereikten de Belgisch-Franse troepenlinie Eeklo-Waarschoot. Tegenover Zomergem staan ze op 4 km afstand van Gent.

Te Zevegem staan wij aan de linkeroever van de Schelde.

De luchtstrijdkrachten van de geallieerden hebben met elkaar gewedijverd en ze zijn volkomen meester van de lucht gebleven. Vooral de resultaten van de Britse vliegers zijn belangrijk.

Parijs, 4 november. Officieel. Het Engels-Belgisch communiqué over het front in Vlaanderen meldt: De vooruitgang van de legerafdelingen heeft zich vandaag duidelijker afgetekend.

Het Belgische leger in het bijzonder is 15 km langs de Nederlandse grens vooruit gedrongen.

Ten noorden van Gent loopt de bereikte lijn onmiddellijk ten oosten van Ertvelde over Evergem, en raakt bij Langerbrugge het kanaal van Terneuzen.

We hebben de toegangswegen tot Gent bereikt.

Op het Frans-Amerikaanse front is een bruggenhoofd gevestigd bij Welden en Nederename.

De Engelsen zijn er ook in geslaagd detachementen bij Pottes over de Schelde te krijgen.

Londen, 4 november. Officieel ochtendbericht. Vanochtend vroeg zijn wij op een breed front ten zuiden van de Schelde een aanval begonnen. Volgens de inkomende berichten maakt de aanval bevredigende vooruitgang.

Londen, 3 november. Officieel Belgisch bericht. De vijand ontruimde zijn stellingen aan het afwateringskanaal. Onze troepen trokken er over. In de ochtendschemering bezette wij Eeklo, Waarschoot, Merendree, Baarlevelde en Baarle.

Berlijn, 3 november. Officieel middagbericht:

Legergroep Rupprecht: In Vlaanderen hebben wij de aan de Leie staande troepen, in aansluiting bij ons nieuw front aan de Schelde, op Gent teruggetrokken. Gisteren bestond hier geen gevechtscontact met de vijand.

Ten noordoosten van Oudenaarde en bij Doornik hebben wij gedeeltelijke aanvallen van de vijand afgeslagen.

Bij en ten zuiden van Valenciennes heeft de vijand zijn hevige aanvallen voortgezet. In de gevechten van 's ochtends heeft hij ons naar Souldain teruggedreven en zich weer in Preseau genesteld.

Villers Pol hebben wij, ondanks herhaalde aanvallen, behouden. Hernieuwde aanvallen, 's namiddags ten oosten van Valenciennes uitgevoerd, zijn mislukt. Ten westen van Landrecies hebben wij gedeeltelijke aanvallen van de vijand afgeslagen. Waar de vijand binnendrong, hebben afdelingen wielrijders hem teruggeworpen.

Berlijn, 4 november. Officieel: Legergroep Rupprecht: Voorterreingevechten voor onze nieuwe linies ten noorden van Gent. We staan hier aan het kanaal en aan de westrand van de stad in gevechtscontact met de vijand.

Londen, 4 november. De Belgen staan thans ten oosten van Bassevelde, 9 km ten westen van Zelzate en Sleidinge, 7 km ten noorden van Gent. Ze zijn dus sedert vrijdag 12 km opgeschoten.

Meer zuidelijk loopt de linie 4 km ten westen van Gent.

Geruchten over de voorwaarden aan Duitsland.

Londen, 4 november. De Times verneemt op 3 dezer uit New York: De telegrammen uit Washington staan vol bespiegelingen over de wapenstilstandsvoorwaarden aan Duitsland zoals ze waarschijnlijk door de conferentie te Versailles binnen twee dagen zullen worden bekend gemaakt.

Overall wordt verzekerd, dat de Verenigde Staten zullen staan op het herstel van Frankrijk en België. Er zullen twee jaar nodig zijn voor de Franse steenkoolmijnen in de bezette gebieden van Frankrijk weer in staat zullen zijn steenkool te produceren, en tien voor de productie het peil van voor de oorlog zal hebben bereikt. Men bepleit nu dat Duitsland gedurende die tijd zal worden gedwongen Frankrijk te voorzien van steenkool, arbeid en geld voor de verwoestingen die het heeft aangericht. Voor de taak de steden en dorpen te herbouwen zullen gedurende 20 jaar 100.000 arbeiders nodig zijn.

Tardieu, de Franse hoge commissaris is thans met de Amerikaanse regering over deze vraagstukken in gesprek.

Van de Zeeuws Vlaamse grens.

Onze bijzondere correspondent meldde gisteren uit Vlissingen:

Gistermorgen omstreeks 10 uur heeft het Belgische leger zijn voelhorens uitgestrekt tot dicht bij Zelzate. Daar verschenen als verkenners vijftig wielrijders en het 5^e en 6^e lansiers, bestaande uit 100 ruiters. Een Duitse patrouille van 20 marinesoldaten, onder leiding van een officier heeft nog de ganse dag westelijk van het kanaal naar Gent stand gehouden in het vroegere Duitse wachtlokaal 48, aan het kruispunt vlakbij onze grens en de spoorweg Terneuzen-Gent. Op de zolder van dat kleine witte huisje was een machinegeweer opgesteld en een tweede op een 50 meter westelijker in het terrein. De Belgische verkenners waren van hun paarden afgestapt. Ze stelden hun mitrailleur tegenover de Duitsers en herhaaldelijk kruisten zich de geweesalvo's. Ze stonden verdekt opgesteld achter huizen, schuren en bomen op een driehonderd meter afstand aan de zogenaamde Staak, een gehucht tussen Assenede en Sas van Gent, 200 meter over de spoorlijn bij grenspaal 315. Een van hen kreeg een schot door het achterhoofd. De militaire commandant van het Sas kreeg van de Duitse postcommandant verlof hem weg te laten dragen over onze grens, waar hij is overleden. Het kamerlid, jhr. de Muralt, dat hier toevallig met een Nederlandse Rode Kruisdokter op Belgisch gebied was, heeft daar nog zeven gewonden opgenomen, die weldra door een Belgische ambulanceauto werden weggevoerd. Op aanwijzingen van de Nederlandse militaire autoriteiten heeft de Duitse commandant zorg laten dragen, dat er zo min mogelijk projectielen over de draad kwamen. Inmiddels zijn een drietal nieuwsgierigen te Sas van Gent licht gewond. Tweemaal hadden boven dit terrein van

voorpostgevechten luchtduels plaats. Vanmorgen achtervolgden zeven vliegtuigen van de geallieerden twee Duitse vliegtuigen met mitrailleurvuur. Een Duitse tweedekker zagen wij tot dalen dwingen ter hoogte van Zuiddorpe over het kanaal op Nederlands gebied. Tegen 4 uur herhaalde zich dit luchtgevecht met een langdurig bliksemgeknetter in de wolken.

Inmiddels was de Belgische voorhoede enigszins geretireerd voor het manhaftig stand houden van die Duitse post.

De Belgische verkenners vertelden, dat ze een maand geleden Frankrijk hadden verlaten. Ze hadden lange tijd stand gehouden aan de IJzer en waren toen verder getrokken. Zaterdagmiddag om 12 uur hadden ze Eeklo verlaten, dat de Belgen bezet hebben. Ze hadden in Boekhoute overnacht, en waren langs Philippine onze grens gevolgd. Tot aan het kanaal van Terneuzen is heel Vlaanderen van Duitsers bevrijd. Het Belgische leger trekt in etappen op ten dele naar Zelzate. We konden dit gisteren van 3 uur af trouwens horen aan de steeds groter wordende donder van brisantgranaten, die de optrekkende Belgen wierpen, zuidelijk van Zelzate, in de richting van Rieme en Terdonk over het kanaal, naar het terugtrekkende Duitse leger. Het duurde voort, tot wij de lichtende projectielen in mist en schemer zagen opschijnen. In de verte laaide een brand. Dit alles verwekte een paniek onder de bevolking van Zelzate en omgeving, die nu in een schamele stoet met inderhaast gered huisraad gestaag verder trok in de Egyptische duisternis van Sas van Gent. Ze worden hier in de grote suikerfabriek en in de scholen gelegd.

Een landgenoot, wiens belangrijke taak langs onze grens mij waarborg schijnt voor de juistheid van zijn mededelingen, verzekerde mij, dat zaterdagavond Gent door de geallieerden is genomen. Ik vernam dat bekenden de desbetreffende legerorders hadden gelezen.

De linkerflank van het leger der geallieerden trekt inmiddels hierop aan.

Van de westelijk van het kanaal achtergebleven marinesoldaten komen er hier enkele over de grens. Ze vertellen, dat de geallieerden een omtrekkende beweging om Gent maken, in zuidwestelijke richting om aanstonds op de Schelde en Antwerpen aan te rukken. De Duitsers zullen voor Antwerpen stand houden, maar met order om zo min mogelijk verliezen te lijden. Daarna trekken ze terug op de Rijn. Maar de Duitse reserves zijn vrijwel uitgeput. De Engelsen zijn niet te houden. Ze vallen met telkens nieuwe troepen aan en wij wachten steeds tevergeefs op versterkingen.

Toen ik een Duitse officier vanmiddag middenin het gevecht het jongste manifest van de keizer vertaalde, keek hij mij somber aan, en antwoordde: "dat wil dus op zijn Duits zeggen: geen vrede!"

Onze bijzondere correspondent seinde ons daarna uit Sas van Gent:

Ik seinde u het bovenstaande korte verslag van de oorlogsgebeurtenissen, waar we hier de ganse dag middenin zitten. Maar de grootste gebeurtenis meldde ik u nog niet, namelijk dat ik door een "tip" van mijn beminnelijke lady-collega, mrs. Wilkin, de Engelse correspondent van de New York Times, die hier manmoedig mee de kogels trotseert, de hand heb gelegd op twaalf vetkaarsen, bij het licht waarvan ik in de stikdonkere doolhof van het hotel nu waarlijk ook kan beschrijven, wat we hebben beleefd.

Vooreerst is er de curieuze ervaring dat het oorlogsgeweld, wanneer je er even aan bent gewend, al zijn afschrikwekkende verliest en de pols wat versnelt en in een bijzonder geanimeerde stemming als van een roes brengt. De donder van het geschut, waarvan de bui steeds nader drijft, dat je trommelvlies meetrilt, de helse ratel van de

maaiende machinegeweren vlak boven je hoofd, het sirenengeluid van de kogels langs je oren, het inslaan van een granaatscherf pardoos langs je heen met een sissend geplas in het kanaal, en telkens even die schichtige treffers tegen de muur of de hoek, tegen het straatje, waar je op staat, midden in dit almaar daverende rumoer. Het geeft je iets overmoedigs, waar elk gevoel van vrees vreemd aan is. Het is als bij stormweer op zee, dat de schuimers al heviger aanpompen op de botter, en het je nooit hoog genoeg gaat, nooit woest genoeg, van gooi er toch mee, kaats er, smijt er toch mee!

Een zekere barbaarsheid, honger naar altijd heftiger, zwaarder geluid, bevangt je, en het maakt je zo monter, dat daar zo volop aan wordt voldaan. Van alle richtingen ploft en stampst en sist en fluit en dondert en ketst het op je aan, nu ook hoog over je heen door de lucht, waar de ronkende vliegtuigen hun mitrailleurs laten knallen en roffelen door de wolken, in wilde zwier, in opwindende jacht ... En daar richt er een neer, drijft weer voort, duikt in het land weg. Wacht, wacht, denk je gespannen, als er zo'n reuzenlibel heel laag over je heen strijkt, waar je staat bij de vijandelijke stelling, en het is of je als moment suprême de seconde verbeidt, dat het bommen zal gooien om die explosie, terwijl je lachend met de Duitse patrouille even dekking zoekt onder een gammel pannendakje. Nog nooit was ik er zo middenin geweest en ik wist niet, dat een paar dagen oorlog zo gauw demoraliseert. Nu verwonderde ik mij ook niet over de vrolijkheid, over die losse zingende en fluitende vrijbuitierigheid van de jongens der beide partijen, die we om beurten opzochten, en die hier, in dit meedogenloze achterhoedegevecht op een paar 100 meter van elkaar, haast spelenderwijs trachtten elkaar te treffen. Eerst was ik bij de Belgische verkenners. Wat een kloeke, stoere, lenige kerels, met hun gebronsde lage helmen op, met hun gebronsde gezichten, in de bronskleurige uitrusting, slank

omgordeld, die zo wonderlijk plastisch zich vrij bewegen in harmonie met het herfstlandschap. Een eenvoudige man zegde: ze lijken op de krijgers van Bethlehem. Vooraan de wielrijders, dan de lansiers, allen afgezeten, de groepen tierige paarden verdekt opgesteld achter een rustieke woning, achter een van mos begroeid schuurtje hinnikend,, trappend en telkens door die gezapig Vlaamse stemmen tot de orde geroepen.

Eveneens verdekt rondom de huisjes van de Staak, die de Duitse posten begonnen zijn af te breken voor het brandhout van kozijnen, deuren en spanten, roken ze hun sigaretten, vertellen ze elkaar grappen, lachen ze hartelijk terwijl maar even voor hen uit het maaierend mitrailleurvuur van de Duitsers hen tegemoet ratelt en nu en dan een schot langs hen heen valt. Ze spelen met hun geweren, peuteren eens aan de gordel van kleine patroontassen rondom hun middel en heel plezant knopen ze een buurpraatje aan met de Hollandse posten daar vlak over de draad, met de douanebeambten en de enkele Nederlandse journalisten.

Een was er, en echte dikke goedszak, Uilenspiegelgezel met een glundere snoet, die vertelde dat hij op Java was geweest en dat hij eigenlijk zo'n beetje Hollander was geworden, maar een Hollandse sigaar ontlokte hem een onvervalst nom de dju! Dan rikketikten machinegeweren het gesprek weer even uit; waarna hij van alles begon te vertellen, van zijn oorlogsavonturen, op zijn boertige wijze, en dat ze het blij waren dat de keukenwagens hen hoe ver vooruit dan ook nergens in de steek lieten. Daarom zagen ze er allemaal zo krachtig welgedaan uit. Maar een onderofficier kwam hem waarschuwen. "Espion boche", verstond ik tot mijn schaamte, en de genoeglijke conversatie was meteen in wantrouwen verkeerd. Ik trachtte mij te identificeren, de onderofficier verontschuldigde zich in het Frans, het was hun nu eenmaal ten strengste verboden, met de mensen op de grens ook maar een woord te wisselen, en als om

kracht bij te zetten aan zijn betoog floot hij even en de verschrikkelijke klikklak van hun machinegeweer sprong weer los. Van de andere kant sisten de kogels. "Als de commandant weer fluit, klonk in het Frans zijn bevel, dan langs hier allemaal vooruit!" In het moorddadige vuur. Meteen zette er een oorlogsliedje in, waarvan ze allemaal het jolig refrein: "C'est le khaki anglais, le khaki anglais!" meezongen.

Prachtig was het, die groep bronzen krijgers daar in de ingang van die goud dampige berkenlaan, vlak langs de draad waar telkens de kogels flitsen.

"Gaat ge naar Antwerpen". "Ja. Jammer genoeg!" "Veel liever naar Brussel" zegde de dikke goedgezak, want we zijn van de streek ... Een fluitende kogel, hij duizelde, bleef even hangen tegen een boom, viel toen zwaar neer. Onze grensofficieren er aanstonds heen, witte zakdoeken zwaaiend, de kameraden trokken even terug. Dikke goedgezak lag te zieletoegen, een schot door zijn welgedane, glunderende kop. Er werd vlug geargumenteerde, de Duitse postcommandant liet even het schieten staken om de stervende vijand op Hollands gebied te laten dragen, waar hij 's middags in het hospitaal gestorven is. De makkers zagen het wat verder af aan, even doodstil. Toen begonnen de lansiers weer met hun paarden, met Janssen en Miet te praten en staken een nieuwe pijp aan. Oorlog is oorlog! En overal in de herfstige velden steeds dichter opdringend, met fietsen, met auto's, afgekomen op de berichten van de strijd stonden de nieuwsgierigen, velen met verrekijkers aan het gapen als een kijkspel, dat onze officieren hen telkens weer moesten weg laten drijven voor hun eigen veiligheid, omdat er immers al een paar waren gewond.

Maandagmorgen.

Vannacht werd ik nu en dan gewekt door de dreigende klop van de machinegeweren. Even luisteren. Dodelijke stilte. Dan plots werd de hemel fel verlicht, klonken weer enkele gewerschoten. Waren het de jonge kerels daar tegenover elkaar, in het witte huisje, in het veld achter de schuren verdekt?

Bij het opstaan verneem ik, dat de Duitsers vier doden hebben laten liggen in Katte, een gehucht, westelijk van Zelzate aan de spoorweg, waar een huis door een Duitse granaat is vernield. Ze hebben hun stelling verplaatst van het wachthuis naar het station van Zelzate. De Belgen hebben verscheidene gewonden. Ze zijn wat verder getrokken in noordwestelijke richting.

Enige Duitse patrouilles hebben vannacht toch niet aan de verlokking van de Nederlandse grond kunnen weerstaan: er zijn er elf geïnterneerd, die allen beweerden te zijn afgesneden.

Toen even de draad langs, maar een stapje, waarbij je de wetenschap opdoet, dat je in een kogelregen toch maar weinig trefkansen hebt, om een bezoek af te steken bij de tegenpartij. Een prachtig luchtgevecht van een wilde corso-stemming luistert deze kleine escapade op. Reng! niet mis. Op de oever langs het kanaal draven de mensen weg in paniek, want er zijn scherven gesprongen. Dat wordt een lustige tocht naar onze grenswacht aan De Laatste Stuver, waar het hek uitkomt in Zelzate. Het stadje schijnt uitgestorven. Uit de hoge toren klinkt zo povertjes het klokkengelui voor de mis door de donder van het naderend geschut. De bruggen liggen er verkrompen in de vaart. Aan de overkant, op het terras van het gronddepot steken nu en dan gehelmde koppen boven de loopgraven uit, er lopen enkele soldaten met etensbakjes.

Een zit er in een uitkijkpost tussen de bomen en een reeks kogels suizelen op hem af. Voor het venster van een huis daar, op Hollands

gebied, direct aan de draad, worden seinen met een witte doek gegeven. Onze grenspost roept de seiner ter verantwoording en jaagt hem weg.

Aan de poort van De Laatste Stuiver staat luitenant Van Tuil. Het is daar levensgevaarlijk. Het is het eindpunt van de tong, waarin onze grens uitloopt in België. Links de versterkingen van de achtergelaten Duitse bezetting; rechts het Belgische leger in aantocht, de westelijke kade van Sas van Gent juist daartussen. Maar, de jonge officier prijst zich gelukkig met zijn interessante post en samen gaan we achter huisjes en hegjes langs een drassig glibberig paadje bij de Duitsers kijken. De Duitsers! Een wacht van welgeteld zeventien jonge marinesoldaten, in stelling gebracht in dat kleine witte huisje achter het vriendelijke hegje, juist voor de wijd open poort op ons land, waar alle gevaar en ellende uit is, en vlak aan de spoorlijn naar Gent.

Wat een verlokking voor deze van hun troep afgesneden jongens, aldoor door de Belgische verkenners bestookt, onder het al heviger stampen van het geschut, waar het Belgische leger in aantocht is, om even over te wippen en uit hun noden te zijn. Maar, ze denken er niet aan. In hun grauwe uniformen, onder de helmen waarop de terreinkleuren zijn afgetekend als op het schild van een schildpad, amuseren ze zich hier blijkbaar met elkaar, al zien ze wat bleek, wat grauw. Een ondernemende jonge fotograaf waagt zich hier onder in het vuur, achter het wachthuisje vlak tegenover hen, waar wij een beetje dekking hebben. Hij vraagt hen over de draad heen om hen te mogen kijken. Ze doen het graag, al zullen vermoedelijk de meeste, van deze opgegeven post, de foto ook wel niet meer zien in de weekbladen; ze steken, om het martialer te maken, hun handgranaten in de gordel, terwijl boven hun hoofden op het zoldertje eindeloos het machinegeweer ratelt. Hun commandant, een marineluitenant van 23 jaar, met het ijzeren kruis tweede klas, gaat in de deur staan van het buitenhuisje, neemt zijn geweer, richt

even, en bij elk schot valt een Belg. Dan slaat er vlak naast hem in het witte muurtje een kogel in, maar op zijn scherp belijnd jongensgezicht vertrekt geen spier. Nu telkens trekken er een paar soldaten het huisje uit, en aanstonds reageert het machinegeweer van de Belgen, ze schuilen weg achter een boom, en van weerskanten gaan hun schoten. Heel welgemoed, met hun zelf gesneden wandelstokken, kuieren ze na een poosje terug, lachend alsof ze op jacht waren.

Het huisje is maar een schamele stelling, een granaat, en het ligt in puin. Er springen er, kort, de scherven slaan een gat in de grond. Dan lachen ze weer even witjes. En op 10 meter afstand, waar wij staan, knort onrustig een varken in het hokje onder het oorlogstumult, om de rikketik van de almaar over ronkende vliegers, om het geweld van het afweergeschut, dat eindeloos dondert over de velden in de najaarsmist. Een paar Zelzatenars zitten vlak bij ons ernstig mangelwortels in snippers te snijden voor hun twee koebeesten van de veertien, die ze uit handen van de Duitsers daar, over de grens hebben gebracht. Heren van de veterinaire dienst vertellen, dat er een honderdtal zijn gekomen ... maar "opgepast" waarschuwt een van de officieren, want ze staan vlak voor de glazen deur van ons wachthuisje, en weer komt een granaat aangeronkt!

Inderhaast zetten de Duitse mariniers weer even hun helmen op, dat handjevol, dat, met zijn twee mitrailleurs, nu reeds de ganse dag de 150 Belgische verkenners op eerbiedige afstand houdt en zelfs gestaag een eind weegs terug laat trekken. Inmiddels redeneren we opgewekt verder. Eén, die langs de grens kwam, vertelt, dat de voorbij trekkende Duitse troepen vrijdag over de draad allerlei oorlogscuriosa te koop aanboden, als helmen, kijkers, karabijnen, zelfs handgranaten! Ik onderhoud mij een tijdje met de Duitse commandant, die een stap van de grens af blijft staan. Ik bied hem een stuk chocolade aan; de avond begint somber te grauwen over de

velden, waar zij in het kleine witte huisje opgeofferd schijnen aan de overmacht, die jonge kerels van de zee. En meteen deelt hij er van mee aan zijn soldaten. De echo van het mitrailleurvuur slaat dreigend terug. En lager en lager strijken de verkennende vliegers. Onder het redeneren door, komt hij voortdurend uit, en geeft zijn bevelen. Dan zegt hij dat ontmoedigende over het manifest van de keizer ...

De kleine wacht wordt afgelost voor de nacht. Even plichtmatig betreft de nieuwe patrouille de schamele stelling van het witte huis, terwijl de donderbui van de granaten steeds dichterbij ons aantrekt. Ze sluiten enkel de ramen van de donkere woning omdat het er te koud wordt. Dat loeit zo over onze hoofden, dat geeft een rosse schijn van brand aan de kim. Het wordt avond, traag drupt de regen, een naargeestige windvlaag voert ritselend dorre bladeren mee. – Gute Nacht! – wensen we de dappere kerels. Adjeh, bis morgen! – glimlachen ze.

Terwijl ik dit schrijf om te seinen is het nacht geworden. Zeven van mijn vetkaarsjes zijn er aan opgebrand. Nu en dan stampet het kanon, zie ik de gloed achter de donkere hotelvensters. Daar hoor ik weer de geweeersalvo's knetteren tussen de jonge kerels in het witte huisje en die montere, onbezorgde Belgische ruiters in het open veld.

En Gent genomen? En zullen we morgen het optrekken zien van de linkerflank der geallieerden tegen de versterkingen in aan de overkant van het kanaal, wiens vuurmonden tot nu toe als moffen gezwegen hebben?

Men meldde ons gisteren nog uit Terneuzen:

De laatste dagen waren aan de grens te Sas van Gent zeer emotioneel. Enkele personen, die er op het gerucht, dat de Duitsers wegtrokken, zaterdagmorgen aan de buurt de Katte zeer vroeg bij waren, moesten

zich meermaals trachten de bergen voor in het rond vliegende stukken van de opgeblazen spoorwegen. Hele rails vlogen over hun hoofden heen. Zoals ik reeds gisteren seinde, duurde dat vernielen van alles, wat de achtervolgende vijand maar enigszins van dienst zou kunnen zijn, de gehele dag; en het ging zeer systematisch.

Na het springen van de grote brug had ik de grens de rug toegekeerd, met het voornemen heden terug te komen, vermoedend, dat er nu meer zou te zien zijn. Het was een meevaller, dat ik reeds heden het bezoek aan de grens kon brengen in het gezelschap van het kamerlid jhr. de Muralt, die herwaarts is gekomen om de toestanden aan de grens op te nemen, ook in verband met de komst van vluchtelingen, en die vergezeld was van dr. van Barmen 't Loo, geneesheer bij de het Nederlandse Rode Kruis te Sas van Gent. Aan de wijk De Stuiver bij de grens gekomen, vernamen we reeds spoedig, dat in de morgen een voorhoede der Belgen, lansiers, aan de grens bij het Staakje gezien waren. Aan de westzijde van het kanaal was nog een sterkere bezetting der Duitsers waar te nemen, die blijkbaar in afwachting stonden van een aanval der geallieerden. Het was toen omstreeks half elf en verschillende vliegtuigen zweefden over het grensgebied, behoudens een enkel Duits vliegtuig, vermoedelijk vliegtuigen der geallieerden, die verkenningstochten deden. In het kanaal dreven, benevens veel dode vis, grote stukken van de vernielde bruggen. Het bleek echter bij een tocht langs de grens, die gemaakt werd onder geleide van de sergeant Pennings van het Nederlandse Rode Kruis, dat zich ook nog afdelingen Duitsers aan de westzijde van het kanaal bevonden. Eén daarvan was geposteed in een huis bij de grens, juist waar de spoorlijn naar Gent de grens doorsnijdt, waar tot voor een paar dagen de keuken van de posten was geposteed. De Duitse bezetting was blijkbaar in volle actie; volledig gewapend stonden allen verdekt opgesteld, uitzienend naar hetgeen er van de zijde van

het Staakje langs de straat, die juist naast onze grens loopt, te verwachten was.

Onze begeleidende onderofficieren achtten het raadzaam noordwaarts langs de spoorbaan te trekken, ten einde buiten het richtingpunt der geweren te komen. Het was omstreeks half elf, toen het gevecht ook inderdaad begon; doch tevens bleek dat we allerminst veilig waren, want nu begonnen de mitrailleurs der Duitsers ten westen van het kanaal zich ook niet om onze neutrale lucht te bekommeren. Het was nodig ons te dekken langs de spoorbaan en daar lag nu ook ons kamerlid plotseling in de vuurlinie, in het dekken niet zo geroutineerd als dr. van Barmen, die voor de vlugheid, waarmee hij het deed, een compliment oogstte van een der onderofficieren. Steeds noordwaarts trekkend op tijdstippen, dat niet geschoten werd, vonden we tenslotte dekking achter gebouwen van de spiegelglasfabriek. In een woning daarvan waren sporen te zien, dat ook daar kogels insloegen. Om verder nog een en ander te kunnen waarnemen trokken we nu langs een binnenweg naar de grens, die ons nabij de Belgische voorposten moest brengen. Nabij de villa van de heer Jacobs, directeur der glasfabriek, onmiddellijk bij de grens, werd geroepen, dat er gewonde Belgen waren en dat er hulp nodig was. Onmiddellijk was dokter van Barmen bereid hulp te gaan verlenen en toen wij in een huisje even over de grens kwamen vonden we daar reeds drie jongemannen op stro liggen. Aanstonds sloeg dokter van Barmen, geholpen door de heer de Muralt, en de sergeant Pennings de handen aan het werk om de ruw geslagen wonden te trachten te helen. Drinken was niet voorhanden. De heer de Muralt zond onmiddellijk een boodschap naar Sas van Gent, om flessen wijn en chocolade voor opwekking der gewonden. Terwijl wij ons op weg bevonden vielen nog enkele manschappen gewond neer terwijl er één werd gedood. Het was daar een ernstig ogenblik. De Belgen trokken toen enige meters terug om zich beter verdekt te

kunnen opstellen en groeven zich inmiddels enigszins in het terrein in. Toen we weer in het geïmproviseerde hospitaal kwamen waren de gewonden reeds verbonden. Er waren toen ook aanwezig dr. Henno van het Belgische Rode Kruis, en de eerwaarde heer Velghe, aalmoezenier, die in de Nederlandse dokter en het hem vergezellende kamerlid een flinke steun hadden gevonden. De gewonden, allen zeer jonge mannen, waren dankbaar voor de verpleging, die hen ten deel viel vooral van de Nederlandse heren en ook voor de versnapering, die spoedig aanwezig was. Allen rookten met veel genoegen een sigaret. Dr. van Barmen verklaarde ons, dat drie van hen wel ernstig gewond waren, doch dat, aangezien zeer spoedige hulp verleend was, zij het wel zouden te boven komen. Jean Clabaut, wonende te Parijs, was bevreesd dat zijn longen geraakt waren. Hij had een schot langs de borst ontvangen, dat door zijn lichaam was gedrongen. Het was voor hem een geruststelling toen de heer de Muralt hem blijkens het onderzoek van de dokter kon gerust stellen. De soldaten deelden mede, dat een van hun makkers was gesneuveld.

Om ongeveer drie uur kwam een auto van het Belgische Rode Kruis ter plaatse, die de zwaarst gewonden meevoerde naar Brugge. Uit dankbaarheid schonken de gewonden oorlogssouvenirs aan de heer de Muralt, aan dokter van Barmen en aan sergeant Pennings. Er was nu in het voorpostengevecht stilstand gekomen. De bevelvoerende officier wenste te wachten tot het geschut der geallieerden, dat nu in de verte donderde, naderbij gekomen was. De Duitse post was te sterk verschanst en voorzien van mitrailleurs, zodat te veel soldaten geofferd zouden moeten worden om hen te verjagen. We namen nu de terugweg en merkten een afdeling cyclisten op, waarvan alle manschappen hun rijwielen met boomtakken hadden gemaskeerd. Af en toe hoorde men ook het zware geschut der Duitsers uit de versterking ten oosten van het kanaal. 's Middags had boven Sas van

Gent nog een treffen plaats tussen Engelse vliegtuigen en een Duitser. Men hoorde de mitrailleurs knetteren. De Duitser daalde. De geallieerde vliegtuigen wendden zich westwaarts. Later kwam het Duitse vliegtuig weer terug, vliegend ten oosten van het kanaal. Naar ik hoorde, is door het schieten uit de vliegtuigen een meisje dat op de Kleine Markt te Sas van Gent stond gewond en zijn door het gevecht aan de grens enkele nieuwsgierigen eveneens lichtgewond. Van de Rode Kruisafdeling van de Belgen vernamen wij, dat ze nabij Assenede nog een gesneuvelde begraven hadden, die gevallen was dicht bij de ouderlijke woning. Te Terneuzen terugkomend vernamen we, dat daar de transportcolonne van het Rode Kruis was opgecommandeerd voor het ontvangen van gewonden. Blijkbaar zal hier een misverstand bestaan en zullen de gewonden bedoeld zijn, die door het Belgische Rode Kruis reeds naar Brugge zijn vervoerd. Bijzonder viel ons op de kalmte der Belgische soldaten, terstond nadat zij uit het vuur kwamen.

Men meldde ons gisteren uit Aardenburg:

Vanmorgen liep al spoedig het gerucht in ons stadje: "De Duitsers zijn weg van de grens". Ik begaf mij naar Moershoofde, de wijk van St.-Laureins aan deze, de Nederlandse zijde van de draad en van het Noorderkanaal. Vanuit de verte bleek mij al de waarheid van het verhaal. Overal waaide de Belgische driekleur, klein en groot droeg de Belgische kokarde; waar ze zo spoedig dat alles vandaan haalden, wist men niet. En over en weer klonk het echt Vlaamse "proficiat". Gisteren nog hadden de Duitsers twee Belgen uit Moershoofde, vluchtelingen, die aldaar verbleven, weggehaald. Waar ze vertoefden, wist men niet. Gisteren nog had het kanonvuur uit St.-Laureins het schieten der geallieerden lustig beantwoord en hedenmorgen was alles weg, uren ver terug, want Boekhoute is reeds vrij van Duitsers. Een krachtprestatie toch weer van de eerste rang.

En in Aardenburg daarvan maar één geïnterneerde, een aan hand en oog gewond sergeant.

De brug, die de wijk Moershoofde met het eigenlijke dorp St.-Laureins verbindt, hadden de Duitsers nog gisteren laten springen. Maar met wat planken en stenen er onder kwamen de mensen er toch over. De vluchtelingen, die in Moershoofde een paar weken vertoefd hadden, waren al bezig terug te verhuizen. Op de geïmproviseerde brug was het een "va et vient" van belang. Wij gingen er ook over, de Dorpsstraat van St.-Laureins in. Overal waren nog sporen der bezetting. De meeste herbergen waren verboden te bezoeken voor de Duitse militairen. Op een huisje, laag en nietig stond: "Bad und Bierhaus", op andere "Gas" enzovoort. De kwartieren der soldaten lagen nog zo, als ze ze verlaten hadden, hier en daar nog enkele handgranaten, geweren, helmen, gasmaskers. Een van ons raapte een bundeltje Duitse novellen op. In het grote klooster, dat als toevluchtsoord gediend had voor de bewoners van het gevechtsterrein tussen St.-Laureins en Strobrugge waren nog maar weinig vluchtelingen over, de meesten waren al dadelijk met pak en zak heen getrokken. Door de waarnemende burgemeester werden wij op het raadhuis ontvangen, een fles wijn werd ontkurkt en het eerste woord daarbij, dat de burgemeester sprak, was een heildronk op het Nederlandse volk, dat zoveel voor de vluchtelingen had gedaan. En de notaris, die daarbij was, hield niet op, of we moesten ook bij hem een glas wijn komen drinken. Hij had nog goede, de Duitsers hadden niet alles gevonden.

Zijn vrouw liep al met een driekleurig horlogekoord om de hals en genoot er blijkbaar van, haar hart eens flink te kunnen luchten. Ze hadden vier drukkende jaren doorgemaakt; vooral 1916 was, wat het eten betreft, een zware tijd geweest. Schoenen en kleren waren zo ongeveer niet meer te krijgen en wat er nog was, kostte fabelachtige prijzen. Het koper uit de huizen was ook hier weer allemaal

meegenomen, zelfs de brievenbussen en de kaarsendragers van de piano van de notaris waren verdwenen. Hoe de bevolking het gehad had, hing meestal af van de commanderende Duitse officier. Boven op de toren, vlakbij het huis van de notaris, hadden de machinegeweren gestaan, de gaten waren nog te zien. De mannen van 20 tot 35 jaar waren weggevoerd, naar Wachtebeke, zeker om loopgraven te maken. Ze waren nog niet teruggekeerd. De mensen van Sint-Laureins lieten zich niet bitter uit, de vreugde had blijkbaar de overhand, ze stond op ieders gelaat. De laatste week hadden de Duitsers veel vee en paarden gevorderd en er een bon voor gegeven of niet betaald. Aan de vaart waren nogal wat huizen stukgeschoten, doch verderop was het plaatsje vrijwel gespaard. Blijkbaar spaart men zoveel mogelijk de steden en dorpen zelf. De notaris vertelde, dat de Duitsers hier veel doden en gekwetsten gehad hadden; van de gekwetsten door granaatscherven waren er ook zeer veel gestorven. Met de belofte spoedig eens terug te komen – wat wel niet zal gaan, want de Belgen houden de grens even dicht als eerst de Duitsers en ze kwamen al in de verte aan om St.-Laureins te bezetten – verlieten wij het plaatsje.

Vanmiddag naar de straatweg Aardenburg-Maldegem. Hier waren de Belgische soldaten al aan het hek. De eerste twee, die vanmorgen die weg betreden hadden, vonden een Duits verdedigingshuisje gesloten, ze rukten de deur open, een onploffingswerktuig ging af en ... van hen was geen spoor meer te vinden. Slechts een stuk geweerloop lag nog bij het scheidingshek.

Aan de grens stonden een vijftigtal bewoners van Strobrugge, die een veertien dagen geleden, toen het bombardement begon, door de Duitsers achterwaarts naar Watervliet gebracht waren. Nu de Duitsers ook daar weg waren, hadden ze de terugreis aangenomen over IJzendijke en stonden nu een vijfhonderd meter van hun woningen. De Belgische officieren lieten hen echter nog niet toe, heel

Strobrugge was door de Duitsers ondermijnd, eerst moest de genie komen en dat alles opruimen, nu was het er voor de bewoners te gevaarlijk. Dat de genie bezig was, bewezen de doffe knallen, die zo nu en dan klonken. Over een paar dagen zouden de mensen wel naar hun huizen kunnen terugkeren. De regeringscommissaris voor de vluchtelingen, die aanwezig was, verzocht van dat tijdstip bericht, wat hem welwillend toegestaan werd en bracht nu de bewoners van Strobrugge voor zolang in Ede onder dak. Veel goeds kondigden anders de Belgische officieren niet aan de Strobruggenaaars aan, de meeste huizen waren vernield, de andere totaal leeggehaald. Een treurig ogenblik kwam nog, toen een oud moedertje hoorde, dat in die 14 dagen van haar afwezigheid, een van haar dochters, die te Ede vertoefde, gestorven was. Ze had nog zo vrolijk in de tram gezeten, omdat ze naar huis ging en nu ineens die harde slag! Eén geval uit vele.

En nu zaterdagavond is het stil als in geen jaren in ons stadje. De grote bezetting is vanmiddag alweer afgemarcheerd, slechts één compagnie is er meer over. Geen gebrom meer van het kanon, geen schitterend vuurwerk meer aan de hemel, slechts een enkele maal een vliegmaschine door de lucht. Aardenburg is na vier jaar rusteloosheid vermoedelijk weer zijn slaap der eeuwen ingegaan. En onze oude toren, die al zoveel "gesnor van buien" over zijn oude kop heeft zien gaan, van invallen der Noormannen, van platbranding door "die van Gent", van de tachtigjarige oorlog, van invallen der Fransen, van 1795 en 1830, staat daar nog even onbewogen in zijn Olympische rust.

Op 1 november deed de chef van de politieke afdeling te Brussel, freiherr von der Lancken, aan de Spaanse gezant aldaar de volgende mededeling: Ik veroorloof mij naar aanleiding van ons gesprek, waarbij uwe excellentie ten gunste van de Belgische steenkoolmijnen tussenbeide kwam, de volgende vragen te stellen: zouden de

neutrale regeringen van Spanje en Nederland bereid zijn alle Belgische steenkoolmijnen na de ontruiming door de Duitse troepen onder hun bescherming te nemen en tegenover de keizerlijke regering de waarborg op zich te nemen, dat er geen steenkool uit getrokken zal worden, zolang de vijandelijkheden duren? Zouden de bovengenoemde regeringen ook kunnen waarborgen, dat gedurende deze tijd de voorhanden kolenvoorraden ongebruikt blijven, met uitzondering van de hoeveelheid, die voor het onderhoud van de mijnen volstrekt noodzakelijk is? Ik zou uwe excellentie zeer verplicht zijn, indien zij mij per omgaande kon doen weten, welk standpunt de Belgische regering en haar bondgenoten tegenover zulk een regeling innemen.

De Norddeutsche Allgemeine Zeitung schrijft een artikel om te betogen, dat het de schuld van de Franse en ook van de Belgische regering is, dat er nog geen aanvang is gemaakt met de rechtstreekse uitwisseling van Belgische en Duitse krijgsgevangenen.